

MIFALOGIYA VA AN'ANALAR O'RTASIDAGI ALOQALAR

Dilmurodov Diyorjon Do'stmurod o'g'li

Qarshi davlat universiteti Filologiya va tillarni o'qitish, o'zbek tili, 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola mifologiya va an'analar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadi, ularning insoniyat tarixi davomida va turli madaniyatlarda o'zaro bog'liqligini izohlaydi.

Kalit so'zlar: Mif, mifologiya, metafora, folklor, simvolizm, silvizatsiya, sivilizatsiya, simbiotik, epik, Gerakl, Zevs, marosim, rivoyat, gobelen, sinkretik, figura, subyektiv, me'ros, an'ana.

Kirish: Qadimgi odamlarning olam va borliq haqidagi ibtidoiy tasavvurlarining majmui – mif hisoblanadi. Mif yunoncha “mithos” so'zidan olingan bo'lib, “rivoyat, afsona, asotir, hikoya, masal” degan ma'nolarni bildiradi. Mif – xalq og'zaki ijodining eng qadimgi davrlarida paydo bo'lgan va insoniyatning olam haqidagi o'sha davrlardagi tasavvurlarini nafaqat aks ettiradi balki, aniq obrazlar vositasida bo'rttiruvchi e'tiqodiy qarashlarni, to'qimalarni o'zida mujassamlashtiradi. Ya'ni koinotning yaratilishi, samoviy jismlarning paydo bo'lishi, o'simliklar va hayvonot dunyosining vujudga kelishi, tabiiy hodisalarning sabablari va mohiyati, afsonaviy qahramonlar, ma'budlar va ilohlar to'g'risidagi e'tiqodiy qarashlarni o'z ichiga oladi.[1;237]

Adabiyotlar va metadalogiya: Mifologiya va an'analar o'rtasidagi aloqani o'rganish

Mifologiya va an'analar shunchaki qadimiy sivilizatsiyalarning yodgorliklari emas, balki o'tmish, hozirgi va kelajakni bog'laydigan insoniyat madaniyati to'qimasini o'rab olgan jonli iplardir. Mifologiya va an'analar o'rtasidagi simbiotik aloqa jamiyatlarni shakllantiradigan, o'ziga xosliklarni xabardor qiluvchi va inson tajribasiga ma'no beradigan abadiy hodisadir. Asosan, mifologiya jamiyatning umumiy donoligi, e'tiqodlari va hikoyalarini o'zida mujassam etgan. Ushbu afsonaviy ertaklarda ko'pincha xudolar, qahramonlar va g'ayritabiiy mavjudotlar tasvirlangan, ular epik sayohatlarga chiqishadi va axloqiy dilemmalarga qarshi turishadi. Bu rivoyatlar orqali mifologiya borliq tabiati, koinotning kelib chiqishi va hayotning maqsadi haqidagi asosiy savollarga javob beradi. Ammo mifologiya yakka holda mavjud emas; u an'analar bilan chambarchas bog'liqdir. An'analar jamiyatda avloddan-avlodga o'tib kelayotgan marosimlar, urf-odatlar va urf-odatlarni o'z ichiga oladi. Bu an'analar ko'pincha mifologik rivoyatlardan ilhom olib, ularning ramzlari, hikoyalari va qadriyatlarini kundalik hayotga kiritadi. Masalan, qadimgi yunonlarning Olimpiya o'yinlari an'anasini ko'rib chiqaylik. Gerakl va Zevs afsonasidan kelib chiqqan Olimpiya o'yinlari nafaqat sport musobaqalari, balki xudolarga bag'ishlangan diniy marosimlar ham edi. Ishtirokchilar xudolarni

jismoniy jasorat orqali ulug'lash orqali ular iltifot va himoyaga ega bo'lishlariga ishonishdi. Shunday qilib, Olimpiya o'yinlari mifologiya an'analarni qanday shakllantirishini ko'rsatib, insoniyat yutuqlari va ilohiy aloqaning bayramiga aylandi. Xuddi shunday, ko'plab madaniyatlarda mavsumiy bayramlar va o'rim-yig'im marosimlari mifologik ahamiyatga ega. Ushbu bayramlar ko'pincha qishloq xo'jaligi xudolari yoki yaratilish va yangilanish haqidagi afsonaviy ertaklar atrofida aylanadi. Ushbu marosimlarda ishtirok etish orqali jamoalar o'zlarining er, tabiat tsikllari va ularni boshqaradigan ilohiy kuchlar bilan bog'liqligini yana bir bor tasdiqlaydilar. Bundan tashqari, mifologiya va an'analar madaniy o'ziga xoslikni shakllantirishda va tegishlilik tuyg'usini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Umumiy afsonalar va an'analar jamoalar ichida qarindoshlik va hamjihatlik rishtalarini yaratadi, ijtimoiy birdamlik va jamoaviy qadriyatlarni mustahkamlaydi. Diniy marosimlar, urf-odatlar yoki xalq og'zaki ijodi orqali o'tib kelayotgan xalq og'zaki ijodi orqalimi, bu madaniy urf-odatlar birlashtiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi, shaxslarni bir-biriga bog'lovchi rishtalarni mustahkamlaydi. Biroq, mifologiya va an'ana o'rtasidagi munosabatlar statik emas; u vaqt o'tishi bilan rivojlanib, o'zgaruvchan sharoit va kontekstlarga moslashadi. Jamiyatlar o'zgarishi bilan ularning afsonalari va an'analari ham o'zgarib boradi. Yangi rivoyatlar paydo bo'ladi, eski marosimlar qayta talqin qilinadi va madaniy amaliyotlar o'tmishni hurmat qilgan holda zamonaviy voqelikni aks ettirish uchun jonlantiriladi. Madaniyatlar misli ko'rilmagan tarzda kesishgan va uyg'unlashgan bugungi globallashtirilgan dunyoda mifologiya va an'analar o'rtasidagi o'zaro ta'sir yangi miqyos kasb etadi. Turli madaniyatlarning afsonalari chegaralar bo'ylab tarqalib, bir-biriga ta'sir qiladi va boyitadi. Xuddi shunday, an'anaviy amaliyotlar sintez va duragaylanishdan o'tib, madaniy chegaralardan oshib ketadigan sinkretik ifoda shakllarini yaratadi.

Mifologik an'analar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik oddiy mavzuli o'xshashliklardan tashqariga chiqadi. Savdo, istilo yoki migratsiya orqali amalga oshirilgan madaniy almashinuv mifologiya gobelenida o'chmas iz qoldirdi. Masalan, Yunon-Rim panteoni Misr Isisidan tortib Frigiya Kibelasigacha bo'lgan turli madaniyatlarning xudolarini assimilyatsiya qilishiga guvohlik beradi. Bu sinkretik ko'rinishlar nafaqat qadimgi sivilizatsiyalarning o'zaro bog'liqligini aks ettiradi, balki insoniyatning madaniy sintez va moslashish qobiliyatidan dalolat beradi. Bundan tashqari, mifologik o'zaro bog'liqliklarni o'rganish inson ruhiyati va bizning jamoaviy ongsizligimiz asosidagi universal arxetiplar haqida tushuncha beradi. Mashhur psixoanalitik Karl Yung "jamoaviy ongsizlik" deb atagan ibtidoiy tasvirlar va belgilarning umumiy rezervuari mavjudligini ta'kidlaydi. Shu nuqtai nazardan, qahramonning sayohati yoki ayyor figura kabi ba'zi motivlarning turli xil mifologik an'analarda takrorlanishi madaniy chegaralardan oshib ketadigan chuqurroq psixologik haqiqatlarga ishora qiladi. Biroq, bu o'rganilmagan chuqurliklarga intilish o'z qiyinchiliklaridan holi emas. Mifologiya o'z tabiatiga ko'ra, tushunib bo'lmaydigan va ko'p qirrali bo'lib, soddalashtirilgan toifalarga va chiziqli

hikoyalarga qarshilik ko'rsatadi. Bu madaniy kontekst va tarixiy holatlarning murakkabligini tan oladigan nozik yondashuvni talab qiladi. Qolaversa, mifologik timsollar va motivlarning talqini o'z mohiyatiga ko'ra subyektiv bo'lib, tarjimonning tarafkashliklari va oldingi qarashlari bilan shakllanadi. Shunga qaramay, aynan mana shu noaniqlik va boylik mifologiyani izlanish va kashfiyotlar uchun qulay zamin qiladi. Mifologik o'zaro munosabatlarning aniqlanmagan chuqurliklariga kirib, biz nafaqat insoniyat madaniyatining xilma-xilligini chuqurroq anglab yetamiz, balki umumiy insoniyatimiz haqida gapiradigan yashirin aloqalarni ham ochamiz.

Xulosa: Mifologiya va an'ana o'rtasidagi munosabatlar dinamik va barqaror bo'lib, tarix davomida insoniyat madaniyatining gobelenini shakllantiradi. Bizning jamoaviy merosimiz posbonlari sifatida mifologiya va an'analar bizga umumiy insoniyligimizni, koinot bilan o'zaro bog'liqligimizni va hayot safaridagi abadiy ma'no va maqsadni izlashimizni eslatadi. Ana shu boy meroslarni o'z bag'riga olish va asrab-avaylash orqali biz an'analar alangasi kelgusi avlodlar yo'lini yoritib borishini ta'minlaymiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shodmonov N.(2022).O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi.Qarshi
2. Jo'raqulov,U.(2021).Qiyosiy adabiyotshunoslik.Toshkent.
3. O'rayeva,D.(2020).O'zbek mifalogiyasi.Toshkent.
4. Choriyev, A. (2006). Inson falsafasi. Toshkent.
5. Eshonqul, J. (1999). Folklor:obraz va talqin. Qarshi:Nasaf.
6. Hamdamov, U., & Qosimov, A. (2017). Jahon adabiyoti. Toshkent.
7. Jo'rayev, M. (2017). Folklorshunoslikka kirish. Toshkent.
8. Kun, N. (2013). Qadimgi Yunon afsona va rivoyatlari. Toshkent.
9. Madayeva, S. O. (2019). Falsafa. Toshkent.
10. Safarov, O. (2010). O'zbek xalq og'zaki ijodiyoti. Toshkent.
11. Каменский, М. И. (1976). Миф. Ленинград.
12. Лосев, А. (1991). Философия. Мифология. Москва.
13. Шахнович, М. И. (1971). Первобытная мифология и философия. Ленинград.
14. "Yaratilish" – Joseph Campbell (ingliz tilidan tarjima)